

Examen VWO

2010

tijdvak 2
woensdag 23 juni
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis (pilot)

Dit examen bestaat uit 24 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 76 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen vonden plaats in het centrum van het huidige Utrecht. Ze staan in willekeurige volgorde:

- 1 De openbare uitoefening van de katholieke godsdienst wordt verboden en de Domkerk wordt een protestantse kerk.
- 2 Op het Domplein wordt een monument onthuld ter nagedachtenis aan de burgers van Utrecht die in de strijd tegen de Duitse bezetting van Nederland zijn omgekomen.
- 3 Op de plaats van het tegenwoordige Domplein wordt een versterking gebouwd met de naam Trajectum, ter bewaking van een doorwaadbare plaats in de grensrivier van het Romeinse Rijk.
- 4 Tijdens de Bataafse Revolutie vernielen radicale democraten grafmonumenten van aristocraten in de Domkerk.
- 5 Anton Mussert, de leider van de Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland (NSB), spreekt op het Domplein zijn aanhangers toe.
- 6 Op de plaats van het tegenwoordige Domplein bouwt de Ierse missionaris Willibrord in opdracht van de paus en met steun van de Frankische koning een kerk om van daaruit het christendom te verspreiden onder de Friezen.

- 2p 1 Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

- 2p **2** Het criterium om te bepalen of een samenleving prehistorisch is, is het schrift.
Leg uit waardoor met dit criterium geen precieze periodisering mogelijk is.

Gebruik bron 1.

Een bewering:

Uit deze bron blijkt dat Thucydides als geschiedschrijver een wetenschappelijke benadering heeft.

- 4p **3** Ondersteun deze bewering met twee voorbeelden uit de tekst, en geef bij elk voorbeeld aan waarom dit een historisch-wetenschappelijke benadering is.

Gebruik bron 2.

Een bewering:

Deze eed past bij de ideeën die er in de tijd van Aristoteles in Athene leven over burgerschap en politiek.

- 3p **4** Ondersteun deze bewering door:
- een van de ideeën over burgerschap en politiek die in de tijd van Aristoteles in Athene leven te noemen en
 - uit te leggen hoe dit idee in de eed naar voren komt.

Gebruik bron 2.

Voor het nagaan van de opvattingen van Atheense burgers in de tijd van Aristoteles lijkt dit een bruikbare bron.

- 1p **5** Noem een argument voor de bruikbaarheid van deze bron als je kijkt naar de representativiteit van de bron voor je onderzoek.

Prehistorie en oudheid

bron 1

Gedeelte uit de Geschiedenis van de Peloponnesische Oorlog (431-404 v. Chr.) van de Atheense generaal en geschiedschrijver Thucydides (circa 460-circa 400 v. Chr.). Hij beschrijft dat er in Athene twee partijen zijn: een groep die de oorlog wil voortzetten en een groep die vrede wil sluiten. De leiders van beide partijen houden redevoeringen waarin ze hun visie uiteenzetten. Thucydides zegt daarover

Zowel vóór als na het uitbreken van de vijandelijkheden kon ik onmogelijk van de redevoeringen die ik zelf gehoord heb, het gesprokene letterlijk opnemen. En zij die vanuit verschillende plaatsen verslag bij mij uitbrachten, konden dat ook niet. Ik heb als uitgangspunt genomen dat ik van iedere spreker neerschreef wat mij in de gegeven omstandigheden de meest passende woorden schenen te zijn, waarbij ik mij zo nauwkeurig mogelijk hield aan de strekking van wat werkelijk gezegd was. Wat de feiten van de oorlog betreft, heb ik het als mijn taak beschouwd zo te schrijven dat ik niet afga op de toevallige berichtgever of op mijn eigen mening. Wat ik zelf beleefd heb en wat ik van anderen heb vernomen, ben ik zo nauwkeurig mogelijk tot in de bijzonderheden nagegaan, tot het einde toe. Mijn onderzoek was zwaar, omdat de ooggetuigen niet hetzelfde over dezelfde dingen zeiden, maar verschilden naar gelang hun sympathieën en geheugen.

bron 2

Tijdens hun militaire dienstplicht moesten alle jongemannen uit Athene een eed afleggen om het burgerschap te verwerven. Aristoteles (384-322 v. Chr.) geeft deze eed weer

Ik zal de wapens niet onteren; mijn kameraad, met wie ik samen strijd, zal ik niet in de steek laten. Ik zal strijden voor de heiligdommen van de goden en voor alles wat de mensen heilig is, zowel alleen als gezamenlijk. Het vaderland zal ik niet zwakker doch sterker en machtiger achterlaten, als ik zou sneuvelen. Ik zal gehoorzamen aan de rechters en aan de bestaande wetten en aan alles wat de meerderheid met inzicht besluit. Wanneer iemand de wetten wil omverwerpen of daaraan niet wil gehoorzamen, zal ik het niet toelaten en ik zal me alleen en in gemeenschap daartegen verzetten. En de overgeërfde heiligdommen van onze voorvaderen zal ik eren. De goden zijn mijn getuigen.

De middeleeuwen

Tussen de ineenstorting van het Romeinse Rijk en het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur in de vroege middeleeuwen in West-Europa kan een verband gelegd worden.

2p **6** Leg uit welk verband dat was.

Gebruik bron 3.

Uit deze bron blijkt dat:

- in 982 bisschop Adalbert uit handen van keizer Otto II voor twee functies zijn bevoegdheid ontvangt en
- omstreeks 1175 deze gebeurtenis uit 982 zó belangrijk wordt gevonden, dat er een afbeelding van wordt gemaakt op een kerkdeur.

2p **7** Leg met een kenmerkend aspect van de middeleeuwen uit, waarom deze gebeurtenis in de twaalfde eeuw op een kerkdeur in het Duitse Rijk kan zijn afgebeeld.

De groei van de steden in West-Europa droeg bij aan het einde van de feodale verhoudingen in het bestuur.

2p **8** Leg dit uit.

Gebruik bron 4.

Twee beweringen:

- 1 Artikel 111 van het Edict van Villers-Cotterêts kan gezien worden als een oorzaak **en** een gevolg van centralisatie.
- 2 Voor Franse nationalistes in de negentiende eeuw was François I een voorbeeld.

4p **9** Leg beide beweringen uit.

De middeleeuwen

bron 3

Op de bronzen deuren, gemaakt in ongeveer 1175, van de kathedraal van Gniezno in het huidige Polen, staan afbeeldingen uit het leven van de heilige Adalbert, een bisschop uit de tiende eeuw. Op onderstaande afbeelding overhandigt de Duitse keizer Otto II (955-983) de bisschopsstaf (symbool van geestelijke macht) aan Adalbert en maakt hem daarmee in 982 tot bisschop. Rechts staat een dienaar klaar met het zwaard (symbool van wereldlijke macht) waarmee Adalbert leenman van de keizer zal worden

bron 4

Uit het Edict van Villers-Cotterêts, uitgegeven door koning François I van Frankrijk (1539)

Artikel 111: Wij willen dat voortaan alle besluiten, zowel van onze koninklijke gerechtshoven als van ondergeschikte en lagere rechtbanken, registers, verhoren, contracten, machtigingen, testamenten en andere akten worden uitgesproken, opgeschreven en uitgegeven aan partijen in de moedertaal, het Frans, en niet anders.

Door de tijd heen

Hieronder staan vijf historische citaten (1 tot en met 5) met daaronder de publicaties (a tot en met e) waaruit deze citaten afkomstig zijn:

- 1 “Toen hij voor het eerst optrad, keerde hij zich alleen maar met de grootste voorzichtigheid tegen enkele van de ergste misbruiken in de Kerk. (...) Hij deed dit met zo'n bescheidenheid dat eruit blijkt dat hij alleen maar wilde dat ertegen werd opgetreden en dat hij niet van plan was om dat zelf te doen.”
 - 2 “Dit is het bevrijden van de mens uit zijn onmondigheid, waaraan hij zelf schuld heeft. Onmondigheid is het onvermogen om zijn verstand te gebruiken zonder leiding van een ander. Deze onmondigheid is eigen schuld wanneer de oorzaak ervan niet ligt in gebrek aan verstand, maar wel in gebrek aan moed en wilskracht om het te gebruiken zonder leiding van een ander. Heb de moed je eigen verstand te gebruiken!”
 - 3 “Voor de wet heeft iedereen dezelfde rechten (...). En als we moeten bepalen wie het meest geschikt is om een openbaar ambt te vervullen, kijken we niet naar sociale klasse, maar vooral naar persoonlijke kwaliteit. (...) In vrijheid nemen wij deel aan het bestuur van de stad en in vrijheid staan wij tegenover elkaar in de dagelijkse omgang (...).”
 - 4 “Het gezag van de vorst is heilig. God stelt de vorsten aan als zijn ministers en hij regeert door hen over de volkeren. De vorsten treden dus op als ministers van God en als zijn luitenanten (plaatsvervangers) op aarde.”
 - 5 “Wij verklaren dat geen van de geestelijken (...) een bisdom, of een abdij of een kerk mag ontvangen uit handen van een keizer of koning of elk ander niet-kerkelijk persoon, mannelijk of vrouwelijk.”
- a Redevoering van de Atheense staatsman Perikles ter herdenking van de gevallen in het eerste jaar van de Peloponnesische oorlog tussen Athene en Sparta.
 - b Uit de inleiding bij een heruitgave van: Johannes Calvijn, De noodzaak om de kerk te hervormen.
 - c Jacques Bossuet, Het koninklijk gezag. (Bisschop Bossuet was verbonden aan het hof van de Franse absolutistische koning Lodewijk XIV).
 - d Decreet van Paus Gregorius VII.
 - e Immanuel Kant, Beantwoording van de vraag: wat is Verlichting?

2p **10** Zet bij elk citaat de juiste bronvermelding. Noteer alleen de nummers en de daarbij passende letters. Bij elke uitspraak past één bronvermelding.

Gebruik nogmaals de hierboven staande citaten 1 tot en met 5.

De vijf citaten staan in willekeurige volgorde.

2p **11** Zet ze in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 5.

De Beeldenstorm wordt gezien als een belangrijke gebeurtenis in het “voorspel” vlak voor het uitbreken van de Nederlandse Opstand.

Aan 1566, het jaar van de Beeldenstorm, zijn door historici in de loop der tijd verschillende namen gegeven. Sommige historici die de Beeldenstorm als religieus conflict zien, noemen 1566 het Wonderjaar. Andere historici, die meer sociale oorzaken zien voor de Beeldenstorm, noemen 1566 het Hongerjaar.

- 4p 12 Leg uit dat deze bron gebruikt kan worden om beide visies op de Beeldenstorm te ondersteunen.

Een ontwikkeling:

Omstreeks 1500 begint de Europese overzeese expansie vanuit Portugal en Spanje.

Omstreeks 1600 gaan ook Hollandse en Zeeuwse kooplieden handelsroutes zoeken naar Azië, Afrika en Amerika.

- 4p 13 Beschrijf deze ontwikkeling door:
- een **politiek** motief te noemen dat de Hollanders en Zeeuwen hadden voor het zoeken naar handelsroutes en
 - een gevolg te noemen van het ontdekken van deze handelsroutes voor de economie van de latere Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en
 - uit te leggen waardoor deze zestiende-eeuwse ontwikkeling past bij een beginnende wereldeconomie.

Gebruik bron 6.

Stel: Je doet onderzoek naar de economische achteruitgang van de Republiek in de achttiende eeuw. Je vindt deze tekst en je vraagt je af of deze bron bruikbaar is voor het onderdeel van je onderzoek dat gaat over het gedrag van de stadsbestuurders in de Republiek.

- 4p 14 Noem twee redenen waarom je twijfelt aan de bruikbaarheid van deze bron voor je onderzoek en geef per reden aan of die te maken heeft met de representativiteit of met de betrouwbaarheid van de bron.

Gebruik bron 7.

De Franse Nationale Vergadering deelt de algemene kritiek die in de achttiende eeuw bestond op het ancien régime op het gebied van:

- 1 het bestuur
- 2 burgerrechten en
- 3 de bestaande maatschappelijke verhoudingen.

- 6p 15 Licht dit toe door:
- (zonder bron) bij elk van deze drie punten de kritiek op het ancien régime die in die tijd bestond, te noemen en
 - (met bron) de verbetering aan te geven die de Nationale Vergadering voorstelt.

Vroegmoderne tijd

bron 5

De nonnen van het klooster Mariënborg in 's-Hertogenbosch hielden een kroniek bij waarin zij belangrijke gebeurtenissen opschreven. Over de Beeldenstorm in augustus 1566, het begin van de Nederlandse Opstand, schrijven zij

Op een donderdag, 's middags rond vijf of zes uur, kwam (in 's-Hertogenbosch) het bericht dat in Antwerpen alle kerken, kapellen en de kloosterkerken verwoest waren. Zo gingen ze nu ook hier te werk in de Sint-Janskerk tijdens het Lof, en het duurde de hele avond en ze sloegen de altaren en de vergulde beelden allemaal aan stukken. Ze deden hun gevoeg (zij poepten) in de priesterkisten en verscheurden de boeken. (...) Ze kwamen binnen als waanzinnige mensen. En ze smeten alles aan stukken, te weten drie vergulde altaarstukken van houtsnijwerk, en de zitbanken en de kasten en al het houtwerk en alle losse voorwerpen die daar waren. En toen ze daar niets meer te doen hadden, kwamen ze naar het zusterkoor en daar smeten ze mooie stukken kapot en ook veel boeken. Ze namen de doeken, sluiers en mantels mee. Waar ze Onze Lieve Heer geschilderd zagen, smeten ze er meer naar dan naar andere figuren, ja een kruisbeeld wilden ze al helemaal niet zien. (...)

En daarna kwamen ze in het klooster, ja daar waren misschien wel tegen de duizend mensen. Ze liepen overal waar ze wilden, en op de slaapzaal stalen zij de lakens en de dekens van de bedden. Ze sloegen het slot van de kamer van onze moeder-overste, en daar namen ze alles wat ze wilden, ook nieuw laken, wol en linnen. Men gaf hun te eten en te drinken zo veel als ze wilden, maar dat was niet genoeg. Want de vrouwen droegen het met hun schorten uit het klooster en zij namen schotels, potten, kannen en alles wat ze vonden, ja ze hebben ons meer ontstolen dan we zouden willen zeggen. En zo zijn ze hiervandaan gegaan rond zes of zeven uur, richting Geertruiklooster en daarna naar de Tolbrug en de zusters van Orthen.

bron 6

James Boswell is een Brits schrijver die als student in 1763 en 1764 in de Republiek verblijft. Hij schrijft in een brief aan een vriend in Engeland over het stadsbestuur van Utrecht

Vroeger (= in de zeventiende eeuw) werd een plaats in het stadsbestuur terecht beschouwd als een ereambt. Nu is het een middel om een stuk brood te verdienen, wat de bestuurders onbetrouwbaar maakt, afhankelijk van het hof van Den Haag, hebzuchtig en autoritair tegenover de mensen die onder hun jurisdictie vallen. (...) De bestuurders waren vroeger eerbiedwaardige, rijke mannen, die van zichzelf genoeg respect afdwongen en daarom hun macht alleen uitoefenden als het plaatselijke belang dat vereiste. In het dagelijks leven gingen ze veelvuldig en ontspannen met hun stadgenoten om. Maar nu zijn het laaghartige lui, beklagenswaardige gevallen, die hun omgeving willen laten merken dat ze bestuurders zijn en daarom voortdurend de mensen onder hun jurisdictie lastig vallen en onder druk zetten, zowel om de wind eronder te houden als om een beetje geld te verdienen. De handel in Utrecht wordt weinig gestimuleerd: deze vrekkige burgemeesters schrikken niet terug voor maatregelen ter beperking en belemmering van de handel zodra ze er een beetje geld voor zichzelf uit kunnen peuren. De nobele geest van bedrijvigheid wordt hier niet van hogerhand gestimuleerd, zodat alle particulier initiatief ontbreekt. Alles is koud en dood, en er wordt niets gedaan buiten het strikt noodzakelijke.

bron 7

Gedeelte uit de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger, die op 26 augustus 1789 wordt aangenomen door de Franse Nationale Vergadering

Bijgevolg erkent en verklaart de Nationale Vergadering in aanwezigheid en onder bescherming van het Opperwezen, de volgende rechten van de mens en van de burger:

- 1 De mensen worden vrij en met gelijke rechten geboren en blijven dit. Maatschappelijke verschillen kunnen slechts op het algemeen welzijn gebaseerd worden. (...)
- 3 De oorsprong van iedere soevereiniteit ligt bij het nut dat de gemeenschap ervan heeft. Geen instantie, geen individu kan gezag uitoefenen dat daar niet uitdrukkelijk uit voortkomt. (...)
- 10 Niemand mag vanwege zijn opvattingen, zelfs godsdienstige, worden lastig gevallen, in zoverre dat hun uiting de door de wet ingestelde openbare orde niet verstoort.

Moderne tijd

In 1849 koos de Duitse Nationale Vergadering koning Frederik Willem IV van Pruisen tot keizer van het Duitse Rijk. De koning weigert, omdat hij de macht niet wil aannemen van een door het volk gekozen parlement. Tegenover een diplomaat verklaart hij: "Je neemt alleen iets aan en je kiest alleen iets uit, wat ook geleverd kan worden; en jullie daar hebben niets te bieden. Dat regel ik wel met mijn gelijken".

- 2p **16** Leg uit dat de houding van Frederik Willem IV meer past bij het optreden van een vorst uit de zeventiende of achttiende eeuw dan bij een vorst uit de negentiende eeuw.

Gebruik bron 8.

Uit de lezing van R. Eekhout kun je afleiden dat er in de negentiende eeuw verschillende motieven meespelen bij de beslissing wetenschappelijke reizen te maken.

- 4p **17** Leg dit uit door:
- twee motieven uit de lezing van R. Eekhout te noemen en
 - per motief uit te leggen waarom dit past in zijn tijd.

Gebruik bron 9.

In de negentiende eeuw ontstaat er een splitsing binnen de socialistische beweging. Eén stroming binnen de socialistische beweging gaat ervan uit dat veranderingen alleen door een gewelddadige revolutie te bereiken zijn, een andere socialistische stroming wil ook andere, niet gewelddadige middelen toepassen.

In deze prent maakt tekenaar Hahn propaganda voor één van beide stromingen.

- 6p **18** Licht dit toe door:
- eerst (met bron) aan te geven waarom dit een propagandaprent genoemd kan worden en
 - daarna (met bron) aan te geven welke opvatting door Hahn hier wordt uitgedragen en
 - ten slotte (zonder bron) te beredeneren of de boodschap van Hahn in Nederland de meeste aanhang onder de socialisten heeft gekregen.

Een bewering:

Tussen de industrialisatie van de westerse wereld en de manier waarop in de twintigste eeuw de twee wereldoorlogen zijn gevoerd, bestond een causaal verband.

- 2p **19** Leg met een voorbeeld uit welk verband daartussen bestond.

Gebruik bron 10.

Stel: je maakt een werkstuk over Nederland in de jaren veertig en je vindt deze bron.

- 4p **20** Noem twee kenmerken van het nationaalsocialisme en leg bij elk kenmerk uit op welke wijze de bron daarbij past.

Gebruik bron 10.

Stel: de politieagent uit deze verklaring moet zich na de oorlog verantwoorden voor zijn houding in de oorlog. Een zuiveringscommissie, belast met het onderzoek naar oorlogsmisdadigers, vindt het moeilijk om tot een oordeel te komen. Sommige leden van de commissie zijn van mening dat de agent zich aan collaboratie heeft schuldig gemaakt, andere leden vinden dat de man zich alleen aanpaste.

- 2p **21** Geef voor elk van beide visies een argument.

Gebruik bron 11.

Over de inhoud van De Lattre de Tassigny's toespraak wordt in 1951 door de Vietminh anders geoordeeld dan door de Amerikaanse regering.

- 6p **22** Leg uit:
- waarom de Vietminh in de toespraak van De Lattre de Tassigny een bewijs ziet voor continuïteit in het Westers imperialisme en
 - wat de mening is van de Amerikaanse regering over de vijandbeelden van de Vietminh en van Frankrijk waarnaar De Lattre de Tassigny in zijn toespraak verwijst en
 - (zonder bron) waarom De Lattre de Tassigny zich juist tot deze jongens richt.

Gebruik bron 12.

In zijn redevoering probeert bondskanselier Kohl de vrees van andere landen over een hereniging van Oost- en West-Duitsland weg te nemen.

- 3p **23** Licht dit toe door aan te geven:
- (zonder bron) waardoor Oost- en West-Duitsland zijn ontstaan en
 - (zonder bron) waarom andere landen bang waren voor een herenigd Duitsland en
 - (met bron) waarmee Kohl deze vrees wil wegnemen.

Gebruik bron 13.

Stel: je gebruikt deze prentbriefkaart in een tentoonstelling over de jaren zestig van de twintigste eeuw.

- 3p **24** Schrijf een toelichting bij deze foto waarin je:
- een sociaal-culturele verandering van de jaren zestig noemt en
 - een economische verklaring voor die verandering geeft en
 - aangeeft hoe deze verandering uit de foto blijkt.

Moderne tijd

bron 8

In 1892 houdt de heer R. Eekhout een lezing. Het onderwerp was de planning van een wetenschappelijke onderzoeksreis dwars door Borneo (eiland in Nederlands-Indië, het tegenwoordige Indonesië). Tijdens deze lezing zegt Eekhout

Indien wij, klein in getal, op hetzelfde standpunt blijven ten opzichte onzer buitenlandse betrekkingen, ten opzichte onzer handelsovereenkomsten in ver afgelegen gewesten, en ten opzichte van onze commerciële en koloniale vestigingen, terwijl onze concurrenten al meer en meer bezit nemen van de gehele wereld, dan zal er een dag aanbreken, dat wij door een onverbreekbaar net zullen zijn omgeven van overmacht en tegenstand. Dán zou het uur van Nederlands verval geslagen hebben! Dat God en de Nederlandse mentaliteit die ramp mogen bezweren, door aan de regering liefde in te boezemen voor expedities naar onze verre koloniën ten behoeve van de arbeid en de handel!

bron 9

Tekening van Albert Hahn op de voorpagina van het socialistische, satirische weekblad De Notenkraaker van 6 juni 1909

Onderschrift

Kameraden zoo moet het gaan!

Toelichting

Op de bus staat stembus.

bron 10

De Duitse bezetter voert in Nederland al snel de zogenaamde ariërverklaring in. Ambtenaren, waaronder politieagenten, zijn verplicht deze verklaring in te vullen. Een voorbeeld van een dergelijke verklaring, afgelegd door een politieagent uit Goes, staat hieronder

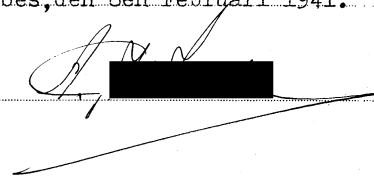
B. VRAGENLIJST.

1. Familienaam	██████,
Voornamen	Adriaan Gerrit Willem,
Rang	Agent van Politie.
Geboorteplaats	Vlissingen
Geboortedatum en -jaar	1 Februari 1894,
Woonplaats	Goes,
Adres	████████████████████.
Kerkgenootschap, waartoe behoorend of be- hoord hebbend	Nederlandsch Hervormd.
2. Stamt gij van Joodsche ouders of grootouders af?	Neen.

Ik verklaar dat ik bovenstaande vragen naar mijn beste weten beantwoord heb. Ondanks nauwkeurige nasporingen zijn mij geen omstandigheden bekend, die de veronderstelling kunnen wettigen, dat ik zelf of mijn (toekomstige) echtgenoot van Joodsche ouders of grootouders afstamt. Ik weet dat een opzettelijk foutieve of onvolledige invulling ten gevolge heeft, dat ik terstond uit den dienst kan worden ontslagen of dat mijn benoeming nietig kan worden verklaard.

(Plaats van dateering en onderteekening)

..... Goes, den 8en Februari 1941.

Opmerking

De familienaam en het adres van de agent zijn onleesbaar gemaakt.

bron 11

Vietnam vormt vanaf het einde van de negentiende eeuw onderdeel van de Franse kolonie Indochina. Na 1945 raakt Frankrijk verwickeld in een gewapend conflict met de Vietnamese bevrijdingsbeweging, de Vietminh.

Op 11 juli 1951 houdt Jean de Lattre de Tassigny, de opperbevelhebber van de Franse strijdkrachten in Vietnam, in Saigon een toespraak tijdens de diploma-uitreiking van een lyceum voor jongens uit de Vietnamese elite

Gedraag je als een man. Als je communist bent, sluit je dan aan bij de Vietminh. Dat is een beweging die fanatiek strijdt voor een slechte zaak. Maar als je van Vietnam houdt, vecht dan voor je vaderland, want dit is jullie oorlog. Het enige belang dat Frankrijk heeft, is opkomen voor Vietnam en mee te werken aan het verdedigen van de vrije wereld. Sinds de kruistochten heeft Frankrijk niet voor een betere zaak gestreden. Deze oorlog, waar jullie niet om hebben gevraagd, is een oorlog van Vietnam en voor Vietnam. Frankrijk zal die alleen voor jullie voeren als jullie samen met ons vechten.

(...) Als je teleurgesteld bent over de mate van onafhankelijkheid die Frankrijk aan Vietnam heeft gegeven, geloof dan niet meteen dat die niets voorstelt. Er zijn mensen die beweren dat Vietnam als lid van de Franse Unie¹⁾ nog steeds niet onafhankelijk is. Dat is een leugen! In de wereld zoals we die nu kennen, bestaan geen landen meer die volledig onafhankelijk zijn van alle andere landen. Er zijn aan de ene kant landen die uit zichzelf een band met elkaar aangaan en aan de andere kant landen die op een rampzalige manier ondergeschikt zijn gemaakt aan een ander land. Was Vietnam zonder de Franse Unie niet gewoon een satellietstaat van China geworden? Blijkt hieruit niet dat de Franse Unie juist vrijheid en solidariteit heeft gebracht voor Vietnam?

noot 1 De Franse Unie is het verbond tussen Frankrijk en de Franse overzeese gebieden en de voormalige koloniën met zelfbestuur.

bron 12

Op 19 december 1989 spreekt de bondskanselier van West-Duitsland, Helmut Kohl, een menigte toe van Duitsers die hereniging van Oost- en West-Duitsland eisen. Hij zegt onder andere

Uit angst kan niets goeds ontstaan. We moeten als Duitsers tegen onze burens zeggen: gezien de geschiedenis van deze eeuw hebben we begrip voor veel van deze angstgevoelens. We zullen ze serieus nemen. Natuurlijk willen we onze belangen als Duitsers behartigen. We zeggen "ja" tegen het zelfbeschikkingsrecht dat alle volkeren van deze aarde toekomt; ook de Duitsers.

Maar, beste vrienden, als we dit zelfbeschikkingsrecht voor de Duitsers werkelijkheid willen laten worden, dan mogen we niet voorbijgaan aan de veiligheidsbehoeften van anderen. We willen een wereld met meer vrede en meer vrijheid, die meer "met elkaar" dan "tegen elkaar" kent.

Het "huis van Duitsland", ons gemeenschappelijk huis, moet gebouwd worden onder één Europees dak. Dat moet het doel zijn van ons beleid.

bron 13

Prentbriefkaart van het jeugdverkeerspark "De Gouverneurstuin" in Assen, bedoeld om kinderen op een speelse manier de verkeersregels bij te brengen en aan het drukke verkeer te laten wennen

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.